

SŁOWO WSTĘPNE

Prawa człowieka w Ameryce Łacińskiej to temat od dawna obecny na arenie międzynarodowej, w mediach, nawet w sztuce i kulturze popularnej. Dość wspomnieć niezapomniany i wstrząsający utwór *Mothers of the Disappeared* zespołu U2 (1987) czy dramat Ariela Dorfmana *Śmierć i dziewczyna*, w 1994 roku sfilmowany przez reżysera Romana Polańskiego.

W Polsce komunistycznej łamanie praw człowieka w Chile, Argentynie, Brazylii, Salwadorze czy Nikaragui, brutalność junt lub reżimów opisywano i przywoływano, by zohydzać, nieznany przecież, odległy wówczas, a często zamknięty dla Polaków świat, wybielając przy tym własny. O tym, co w tym samym czasie działo się na Kubie, jednak milczano. W tym czasie również zachodnia prasa pisała i w mediach mówiło się wiele o tym, co dzieje się w Ameryce Łacińskiej, informacje te były jednak inaczej motywowane, nierzadko obnażając podwójne standardy polityczne i hipokryzję rządów państw zachodnich (na przykład amerykańskiego) wobec południowo-amerykańskich reżimów wojskowych (jak w Chile, Salwadorze, Nikaragui, Panamie, na Haiti).

Marta Kania i Karol Derwich zadali sobie trud, by zainspirować współczesnych latynoamerykanistów do wydania publikacji, w której w rozmaitych wymiarach i płaszczyznach przedstawiciele różnych nauk i dyscyplin naświetliliby problem praw człowieka w Ameryce Łacińskiej. Prezentowany zbiór esejów, który jest tego wysiłku rezultatem, to teksty zarówno uczonych o uznanym autorytecie, jak i ludzi młodych, wchodzących dopiero na akademickie szlaki. Redaktorom udało się zaprosić do współpracy autorów z Polski (Krakowa, Warszawy, Łodzi) oraz – co ważne – z zagranicy (z Argentyny, Wenezueli, Chile, Kostaryki), dlatego też tom ten jest dwujęzyczny: polsko-hiszpański. Zebrane teksty dotyczą zarówno zaszłości historycznych, jak i sytuacji współczesnej. Z uwagi na specjalizacje, autorzy traktują temat bardzo szeroko, inkluzywnie. Analizują problem rozumienia, definiowania łamania praw człowieka, przyglądają się im z perspektywy prawnej, kulturowej, socjologicznej, politologicznej. Mowa jest o rozmaitych państwach – od Kuby, przez Meksyk, Ekwador, po Brazylię i Argentynę.

Otrzymujemy zatem zbiór, który nie roszcząc sobie prawa do wyczerpania tematu, bez wątplenia przybliży czytelnikom problemy zarówno dawne (a przecież – jak w Chile czy Argentynie – wciąż żywe), jak i współczesne (Kuba, Ekwador). Na ile sytuacja w dzisiejszej Ameryce Łacińskiej różni się na korzyść od tej z dekad poprzednich? Czy może raczej łamanie praw jednostek i obywateli dziś dokonuje się w wymiarze odmiennym niż dawniej? Kilku autorów wskazuje na złożoną sytuację kobiet, inni na problematykę praw ludności rdzennej, mniejszości kulturowych, etnicznych, praw do dziedzictwa kulturowego. To kwestie bez wątpienia żywe i ważne, a w dzisiejszej Polsce niekoniecznie obecne w świadomości społecznej, raczej marginalne, niszowe.

Jakże niesłusznie. Wszak mówimy o ogromnym obszarze świata, który w XXI wieku, po okresach spazmów politycznych, pragnie podążać drogą demokratyzacji i poszanowania praw człowieka oraz wybija się znacząco na arenie polityki międzynarodowej (jak Brazylia), choć niestety nie oznacza to, że wiele grup społeczeństwa latynoamerykańskiego nie staje nadal w obliczu ciągłego łamania czy odmawiania uznania ich praw (rozumianych z punktu widzenia prawa wewnętrznego lub międzynarodowego).

Tom *Prawa człowieka w Ameryce Łacińskiej. Teoria i praktyka* nie jest syntezą, a jedynie próbą spojrzenia na jeden z wymiarów rzeczywistości Ameryki Łacińskiej. W tym zamyśle stanowi kontynuację dwóch poprzednio wydanych w Krakowie zbiorów – *Doświadczenie demokracji w Ameryce Łacińskiej* (red. M. Kania i A. Kaganiec-Kamieńska, Kraków 2008) oraz *Ruchy społeczne i etniczne w Ameryce Łacińskiej* (red. K. Derwich i M. Kania, Kraków 2011). Wszystkie przybliżają czytelnikom odległy kontynent i jego złożone problemy.

Adam Walaszek

INTRODUCCIÓN

Desde hace mucho tiempo, el tema de derechos humanos en América Latina está presente en la política internacional, en los medios de comunicación, como también en el arte y cultura popular. Vale la pena recordar la canción inolvidable y dolorosa del grupo U2 (1987) – *Mothers of the Disappeared* o el drama de Ariel Dorfman intitulado *La muerte y la doncella*, el que en año 1994 ha sido adaptado para el cine por el director Roman Polański.

En Polonia de la época comunista, se publicaba informaciones sobre las violaciones de derechos humanos en Chile, Argentina, Brasil, El Salvador o Nicaragua, o descripciones de brutalidad de las juntas y regímenes, con intención de dejar mal el mundo distante, desconocido e inaccesible para los Polacos, y la vez mejorando el nuestro. Al mismo tiempo, acercá la situación en Cuba no se contaba mucho. En aquella época también en el Occidente, las informaciones sobre la situación en América Latina, estaban presentes en la prensa y en los medios de comunicación, aunque la motivación era otra, muchas veces exponiendo doble estandar político e hipocresía de los gobiernos occidentales (por ejemplo de los Estados Unidos) acerca los regímenes militares de América Latina (como en Chile, El Salvador, Nicaragua, Panamá, Haití).

Marta Kania y Karol Derwich hicieron el esfuerzo para inspirar a los especialistas de los estudios latinoamericanos para que preparen una publicación, en la cuál, en varios niveles y dimensiones los representantes de ciencias y disciplinas diferentes, presentarían el asunto de los derechos humanos en América Latina. El resultado de su esfuerzo, es la presente colección de los ensayos, que esta compuesta de los textos, ambos de los expertos bien reconocidos, como de los académicos jóvenes. Editores lograron invitar a la cooperación no solo los autores polacos (de Cracovia, Varsovia, Lodz), pero tambien desde el extranjero (Argentina, Venezuela, Chile, Costa Rica), y por eso este volumen es bilingüe: español-polaco.

Los textos se tratan no sólo sobre los asuntos históricos, sino también sobre las cuestiones contemporáneas. Teniendo en cuenta que los autores representan varias disciplinas, el tema está presentado de manera bien amplia e inclusiva. Hacen analisis como comprender o definir la violación de los derechos humanos, presentan el asunto en perspectiva jurídica, cultural, sociológica, politológica. Se hace referencia a varios países – desde Cuba a través de México, Ecuador, a Brasil y Argentina.

Les ofrecemos el volumen, que no está haciendo ninguna pretensión de exhaustividad, sin duda, presenta los problemas tanto del siglo XX (y, sin embargo – como en Chile, o Argentina – todavía muy actuales) como contemporáneos (Cuba, Ecuador, Brasil). Si la situación actual en América Latina es mejor que en las décadas anteriores? O más bien las violaciones de los derechos de los individuales y los ciudadanos se realizan en otra dimensión que en el pasado? Unos autores indican el problema de la

situación compleja de las mujeres, otros, las cuestiones de derechos de los indígenas, minorías culturales, minorías étnicas o derechos a patrimonio cultural. Es obvio que son asuntos actuales e importantes, aunque en Polonia poco presentes en conciencia social, más bien marginales. Es un gran equivoco. Hablamos sobre un enorme región del mundo, el que en el siglo XXI, después del periodo de tantos espasmos políticos desea seguir el camino de la democratización y el respeto a los derechos humanos, así también tiene la posición significativa en el ámbito de la política internacional (como Brasil), aunque esto no significa que el problema de violación de los derechos fundamentales de varios grupos de sociedad latinoamericana o falta de reconocimiento de sus derechos (entendidos como términos de derecho interior o internacional), pierden su actualidad.

El volumen *Derechos Humanos en América Latina. La teoría y la práctica* no es una síntesis, sino intento de presentar uno de los aspectos de realidad latinoamericana. Así, es la continuación de los dos volúmenes anteriores, publicados previamente en la Casa Editorial de la Universidad Jaguellónica: *La experiencia de la democracia en América Latina* (ed. M. Kania y A. Kaganiec-Kamieńska, Cracovia 2008), y *Los movimientos sociales y étnicos en América Latina* (ed K. Derwich y M. Kania, Cracovia 2011). Todos presentan a los lectores el continente muy lejano y sus problemas complejos.

Adam Walaszek